

Macbeth în traducerea unui estetician român

Daniela MARȚOLE

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Abstract: The article deals with one of the Romanian versions of the play *Macbeth*, published in the first half of the 20th century, in the translation of Mihail Dragomirescu, literary theorist and critic. Although he was indebted to the theoretical foundation of the Junimea society, the translator stands out in the Romanian history and criticism for his original theoretical system of integrated aesthetics that rejected any type of determinism in the analysis of literary works. In spite of applying the same theoretical frame to literary works in translation, Dragomirescu's version of *Macbeth* clearly shows a considerable breach between his theoretical assumptions and the translated text as a product.

Keywords: *Macbeth, Romanian translation, Dragomirescu, integrated aesthetics.*

Spre deosebire de ceilalți traducători ai dramei *Macbeth* din prima jumătate a secolului al XX-lea, care nu au avut un impact major în cultura deceniilor următoare, Mihail Dragomirescu (1868-1942) a rămas în istoria literaturii române datorită concepțiilor sale de estetică integrală și a încercării lui de a pune bazele unei științe a literaturii. Dragomirescu a fost elev și colaborator al lui Maiorescu și membru în comitetul de redacție al revistei „Convorbiri literare”, însă, în 1907, decide să se desprindă de doctrina junimistă, alterată acum de tot felul de alte influențe, cum ar fi cea sămănătoristă, și își înființează propria revistă, „Convorbiri”, devenită ulterior „Convorbiri critice”. Dragomirescu continuă critica estetică propusă de Maiorescu într-un mod original, sistemul lui conceptual pornind de la refuzul oricărui tip de determinism în analiza operei de artă. În această privință, ideologia estetică a lui Dragomirescu se apropie foarte mult de Noua Critică (*New Criticism*), școala critică formalistă americană, care consideră că opera literară este autonomă și autoreferențială. Este interesant faptul că Dragomirescu își definește sistemul estetic în anii douăzeci, cam în aceeași perioadă în care se contura ideologia noii critici în America, însă construcția acestui „sistem estetic original, ușor de ironizat dar greu de distrus cu argumentele de care dispuneau ceilalți critici români ai epocii” [Mănuță, 1967:105-130] începuse cu mult timp înainte. O contaminare cu anumite idei de peste ocean ar fi fost posibilă deoarece, spune Dan Mănuță, „Vărfurile junimiștilor sînt la curent, de asemenea, cu literatura nord-americană” [Mănuță, 2008]. În opinia lui Dragomirescu, opera literară demnă de a fi obiectul cercetării bazate pe sistemul dezvoltat de esteticianul român este capodopera, creație a geniului care, singură, poate duce la realizarea completă și adevărată a frumosului. Deși căzut în desuetudine, sistemul estetic al lui Dragomirescu face în continuare obiectul multor lucrări de specialitate.

Ideile lui Dragomirescu prezintă interes pentru cercetarea noastră deoarece, în lucrarea sa, *Știința literaturii* (1926), publicată la numai un an de la apariția traducerii dramei *Macbeth*, criticul atinge problema traducerii lui Shakespeare în limba română și constată, în mod pertinent, efectul estetic diferit pe care îl produce o operă dramatică jucată pe scenă, față de textul aceleiași piese, supus rigorilor lecturii: „ceea ce în liniștea cititului în gând se poate cumpăni și cântări, la reprezentație e aproape de neluat în seamă. Dar aceasta nu înseamnă că am gustat pe Shakespeare, dacă l-am prețuit numai din punct de vedere teatral. Și nu se poate zice, deci, că, dacă Shakespeare produce un mare efect la reprezentație în traducere, printr'aceasta am luat cunoștință de tot efectul pe care ni l-ar putea produce” [Dragomirescu, 1926:290]. Criticul aplică *teoria capodoperei* și textelor în traducere și constată că, atunci când traducătorul, oricât ar fi de talentat, nu posedă genialitatea creatoare a autorului textului sursă, el nu va putea folosi acea intuiție completă care fundamentează orice capodoperă, iar opera rezultată se va baza pe o intuiție imperfectă și, prin urmare, va da formă unei traduceri nereușite. O bună traducere, însă, spune Dragomirescu, „este totdeauna un alt original – sau în orice caz – o capodoperă de transpunere. Un bun traducător, neputând reda armonia sonoră a originalului, creează în limba lui o nouă armonie sonoră, care, firește, dă o altă nuanță fondului originalului?” [Dragomirescu, 1926:290].

Analiza textului traducerii sale va dovedi în ce măsură criticul atinge în practică dezideratele sale teoretice. Traducerea dramei *Macbeth* este publicată în 1925, după ce publicase traduceri pieselor *Romeo și Julieta* și *Othello* în 1922, respectiv 1923, la Editura Literară a Casei Școalelor, pe copertă având mențiunea „în forma originală”.

A. La nivel grafic remarcăm notarea lui u final neaccentuat la auxiliarul de viitor de persoana I singular, dar și în alte cazuri: *voiu cinsti*, *voiu cădea* (p. 19), *noroiu* (p. 27), *junghiu* (p. 33), *ascultaiu* (p. 35), *rasboiu* (p. 45), *pătaiu* (p. 53), *curățaiu* (p. 54), *raiu* (p. 57). Sunetul [i] este notat cu grafemul *i* atât în poziție inițială, cât și în poziție mediană și finală, inclusiv la prezentul verbului *a fi*: *surîzînd*, *avîntînd* (p. 6), *sînt* (p. 18). Sunetul [ă] este notat în câteva cazuri, cu grafemul *â*, în poziție finală: *înfruntâ* (p. 6), *aflâ* (p. 13), *intrâ* (p. 32). Cratima și apostroful sunt folosite în alternanță pentru a marca elidarea unui sunet sau pentru a lega formele pronominale neaccentuate de alte cuvinte. Observăm, de această dată, o frecvență mai mare a folosirii apostrofului pentru a marca elidarea unui sunet: *pîn'ce*, *pîn'la fumegă'n măcel*, *toată'ncrederea'n călcîie*, *scalde'n singe*, *cu'ndoiță'ncărcătură*, *isbiră'n dușman* (p. 7) și a cratimei pentru a lega formele verbale sau pronominale neaccentuate enclitice și proclitice sau pentru a nota pronunțarea împreună a două cuvinte: *bine- i rău*, *să-i*, *ce-i* (p. 5), *nu-l descusu*, *nu-i înșipse*, *să-și pună* (p. 7), *de-abia*, *și-oameni*, *pe-un vultur*, *fost-au* (p. 7). Aceasta ar putea fi o normă unitară dacă nu ar fi excepția câtorva forme ca *v'o pretinde* (p. 12), *v'ași însușit* (p. 13), *m'au întîlnit*, *m'au încredințat* (p. 20). Vocala accentuată este notată prin accent grav la verbele la imperfect și perfect simplu: *vorbii* (p. 17), *avî* (p. 21), *făcî* (p. 28), *eră* (p. 32), *mulțumîi* (p. 32). Alte cuvinte care conțin o vocală marcată cu accent ajută la menținerea ritmului iambic al versurilor: *Hecatei* (p. 34), *amîndorîra* (p. 38), *dușman* (p. 53), *sîntem* (p. 71). Ca dovadă, substantivul propriu *Duncan* apare, după caz, accentuat *Dûncan* (p. 22, 66) dar și *Duncân* (p. 48, 49, 74). Unele cuvinte se scriu cu consoana dublă: *înnebunim* (p. 36), *innăuntru* (p. 40), *innorat* (p. 75).

B. La nivel fonetic:

- fonetismul *é* pentru *îé* în cuvinte ca *ese* „iese” (p. 6), *tae* (p. 7), *călcîe* (p. 7), *epure* (p. 7), *perit* (p. 13), *peire* (p. 57), *periți* (p. 82), *încaeră* (p. 14), *ertare* (p. 16), *eri* (p. 32), *pelîța* (p. 45)

femeie (p. 44), motivat de rațiuni etimologice, se extinde și la cuvinte de alte origini ca: *scăiet* (p. 5) de la *scai* < sb. *çkalj*, *băete* (p. 31, et. nec.), *odae* (< turc. *oda*, p. 36); excepție fac cuvintele *fierul* (p. 22), *fierbi* (p. 75), *piept* (p. 100), formele de conjunctiv *să piei* (p. 82) și imperativ singular *piei* (p. 104);

- prezența formelor cu epenteza lui *i*: *mîine* (p. 52), *cîini* (p. 55);
- păstrarea lui *e* în *deseară* (p. 51);
- preferința grafică pentru **s** surd înaintea unei alte consoane sonore, în cuvinte în care ulterior s-a produs asimilarea și înainte de **m** și **n**: *răsvrătirea* (p. 6), *sbucni* (p. 7), *isbândă* (p. 13), *răsvrățiții* (p. 13), *sbîrlesc* (p. 16) *sgudue* (p. 16), *isbînzi* (p. 18), *besna* (p. p. 19), *svîrl* (p. 27), *îndrășni* (p. 28), *sburat* (p. 28), *isbutim* (p. 28), *sgomot* (p. 30), *sbătut* (p. 56), *răsboiul* (p. 48), *sgrițuroaice* (p. 71), *svon* (p. 86), *sdraveni* (p. 90), *sgîrcit* (p. 93), *sdrobi* (p. 93), *isgoni* (p. 95), *desmint* (p. 96). O altă consoană în aceeași situație este **c** în *jîcnesc* (p. 91). Excepție face cuvântul *groaznic* (p. 42) și *groaznice* (p. 47);
- forma asimilată *turburi* (p. 42), *turbură* (p. 68), *turbura* (p. 95);
- forma asimilată *inimic* (p. 72), folosită în text ca să rimeze cu *nimic*;
- consoana **s** are timbru dur în *săr* (p. 19) și *șeasă* (p. 78), însă apare cu timbru moale în *aseamăn* (p. 42); tot timbru moale are **ș** în *șea* (p. 27) și **ț** în *oțelul* (p. 7) și *șeasă* (p. 78);
- forma velarizată după **j** dur în *mânjăști* (p. 37);
- consoana **r** are timbru moale în *sufere* (p. 46, 75), *înstreinează* (p. 98), *streinătăți* (p. 124) iar **p** apare, de acemenea, cu timbru moale în *mi'acoper* (p. 122);
- un exemplu surprinzător de africantizare a dentalei **t**: *mișci din cap* (p. 67), o posibilă reminiscență a sistemului grafic de dinainte de 1900, folosit de Carp, care presupunea notarea grupului de sunete [st] prin *sc*;

C. Nivelul morfologic:

În cazul substantivului remarcăm adaptarea morfologică a unor nume englezești proprii și comune: *Kerni*, *Gallowglași* (p. 6), *Englîteră* (p. 100), *măritetbane* (p. 41), *thani* (p. 124). Substantivele *fîință*, *vrajitoare* și *treabă* apar cu forme de plural în **-i**: *fîinți* (p. 13), *vrajitori* (p. 53, dar și *vrajitoare*, p. 70), *trebi(le)* (p. 103). În primele două cazuri ar putea fi vorba de încercarea traducătorului de a evita prelungirea versului, care și așa are 11 silabe: „Să/ fi/e'n/tr'a/de/văr/ fi/inți/ de-a/ces/tea?” (p. 13), „Pe/ vră/ji/tori,/ cînd/ mă/ nu/mi/ră/ re/ge”. Al treilea exemplu, însă, face parte dintr-un fragment în proză.

Forma de superlativ absolut a adjectivului se realizează cu adverbul *prea*: *prea brănită* (p. 21), *prea încrezută* (p. 71), *prea tineri* (p. 71), *prea evlaviosul rege* (p. 74), *prea groaznică poveste* (p. 99), *prea buna Englîteră* (p. 100). Am identificat o formă, astăzi comună în argoul contemporan, realizată cu ajutorul unui substantiv postpus cu valoare adverbială, care funcționează ca un intensificator, *beat burete* (p. 29).

Articolul posesiv genitival pare să aibă formele de astăzi: *prolog al viitoarei mele slave* (p. 15), *al nerecunoștinței greu păcat* (p. 18), *arișă a răsplătei* (p. 18), însă am identificat și forma neacordată *a grijii ghemuri* (p. 36). După cum se va vedea în secțiunea dedicată sintaxei, dezacordul este un fenomen frecvent la Dragomirescu.

Pronumele și adjectivul demonstrativ apar atât cu formele consacrate de tradiția literară, *acest ton* (p. 13), *minunea aceasta* (p. 20), *aceste'ndatoriri* (p. 18), cât și cu forme mai apropiate de cele latinești: *ăst than* (p. 9), *ăst pîrlog* (p. 13), *ăst om bun* (p. 55), *astă seară* (p. 58), *de-ăi care jură* (p. 88).

Pronumele și adjectivul nehotărât compus cu *ori* apare cu formele *orișcare* (p. 38), *ori ce* (p. 92) sau cu formele cu sincopa vocalei înmarcată cu apostrof: *or'ce* (p. 106), *or'șice* (p. 91, 109), *or'cite* (p. 16, 92).

Pronumele relativ *care* este invariabil în funcție de gen și număr. Pronumele negativ *nimeni* apare cu forma *nimeni* și *nimenea* (p. 45). Adjectivul negativ compus cu *nici* se scrie legat: *nicio frică* (p. 53), *niciun fiu* (p. 53).

Remarcăm procedeul folosirii formelor neaccentuate enclitice ale pronumelui personal cu valoarea adjectivului pronominal posesiv *care*, însă, nu are aceeași frecvență ca în textul lui Ștefănescu: *stăpînu-ți* (p. 21), *înbirea-i* (p. 25), *ocrotirea-mi* (p. 25), *stăpîna-ți* (p. 33).

În cazul verbului, remarcăm folosirea frecventă a perfectului simplu: *vorbirăți* (p. 12), *fu*, *îmi spuse* (p. 17), *făcu*, *cutezași* (p. 28), *auziși*, *pusei*, *auzii*, *vorbiși* (p. 35), *veniși* (p. 39), *finuși* (p. 90). Verbele *a da* și *a sta* apar la conjunctiv și la imperativ cu formele *să dee* (p. 25) și, respectiv, *stee* (p. 114). La perfect simplu forma verbului *a da* este *dete* (p. 15, 100). La imperfect verbul *a sta* are forma *stam*. Verbul *a trimite* apare cu forma *trimet* (p. 70). Forme iotacizate prezintă doar verbele *a veni*, *a pieri* și *a vedea*: *să viu* (p. 42), *să vie* (p. 52), *eu viu* (p. 57), *în curînd viu iarăși* (p. 86), *să se vașă* (p. 39) *să piei* (p. 82), *piei* (p. 104). În cazul lui *a pieri* forma *pier* este recomandată, pentru Muntenia, încă din 1835 [Costinescu, 1979:70].

Am mai identificat două forme verbale la modul prezumptiv, compuse dintr-o formă specifică stilului oral, cu afereza auxiliarului *a vrea*: *Firește, **ăi** avea la tine și ceva basmale* (p. 39), *doar **n'ăți** fi nesățiosul vultur* (p. 93). Velarizarea vocalei, care s-ar putea justifica în al doilea caz prin rostirea dură a consoanei **n**, nu se explică în primul exemplu.

D. La nivel sintactic remarcăm numărul mare de fenomene ce țin de limba vorbită, fapt surprinzător la o personalitate a culturii române cu un impact atât de mare asupra unor oameni de cultură ai timpului său:

1. „semne ale cinstitii [...] va'mpodobi” (p. 19),
2. „unei fapte ce perii mi-i sbîrlesc” (p. 16),
3. „fusese cumpărați” (p. 49),
4. „și toți care jură și minte trebuie spânzurați?” (p. 88),
5. „mulți tovarăși vrednici se sculase” (p. 99),
6. „n'are să mi se curețe mînele niciodată” (p. 105),
7. „Nici toate parfumurile Arabiei n'are să mai poată frăgezi mînuța asta.” (p. 105),
8. „Nimenea să nu mai dea crezare dracilor [...] ce pentru-aur își țin ce au promis,/ Și-o face praf pentru nădejdea noastră.” (p. 121).

Aceste fenomene fac, într-un fel, parte din stilul traducătorului și, drept dovadă, stă un comentariu ironic al lui Lovinescu, fost student al lui Dragomirescu: „după ce a istovit toate resursele estetice integrale în analiza unei poezioare elementare, constată, cu uimire, că d. Dragomirescu își închipuie că poetul a urat ‚pășărelelor’ ‚noapte bună!’, că a zis ‚florilor’, dormi în pace!’ (ca și cum Eminescu ar fi putut ca d. Dragomirescu face greșeli de acord [...])” [Lovinescu, 1926:156]. Ion Gheție menționează predilecția, în perioada de până 1960, pentru acordul prin atracție [Gheție, 1968:204], pe care l-am identificat în exemplele 1,2, 4 și 5 citate mai sus.

Complementul indirect construit cu prepoziția *la* este folosit și de Dragomirescu în locul complementului în dativ: „să-nchid *la* ucigași eu însumi poarta” (p. 26), „*la* toți zic bine-ați venit” (p. 63), „drag și sănătate *la* toți?” (p. 68), „*la* toți, deci, noapte bună” (p. 69), „plătesc *la* toți?” (p. 123), „mulțumesc *la* toți?” (p. 124). Mioara Avram consideră că această construcție prepozițională este astăzi un „echivalent cvasigeneral” pentru complementul în

dativ, însă folosirea ei este „populară și familiară în cele mai multe situații” [Avram, 1986:300]. Pe de altă parte, Ion Gheție afirmă că, în prima jumătate a secolului al XX-lea, construcțiile cu prepoziție aveau o frecvență mai ridicată și abia în a doua jumătate a secolului vorbim de „exprimarea predilectă a unor complemente indirecte prin dativul numelor” [Gheție, 1968:204]. Am notat și o formă în dativ: „cu drag zic tuturora noapte bună” (p. 69), motivată, presupunem, de folosirea, pe aceeași pagină, cu doar patru rânduri mai sus în text, a construcției cu acuzativul, menționate anterior.

Am identificat o structură de substituție cu *o neutral* [Tamba Dănilă, 2002-2003:65-74]¹: „Cu bățiile-ți,/ pe Duncan scoală-l tu! Aș vrea *s-o poți*” (p. 39). O a doua structură, care la prima vedere ar putea părea similară cu prima, decurge, de fapt, din atribuirea greșită de conținut lexical auxiliarului *will*, pe care traducătorul îl confundă cu verbul lexical *will* “to wish, desire, like”. În dialogul: “*Macbeth*: Fail not our feast. *Banquo*: My Lord, I will not.” (III.1.58), tradus de Dragomirescu: „Nu uita ospățul!/ *N’o vreau*, stăpâne.” (p. 52), replica lui Banquo conține o elipsă, folosită pentru a evita repetiția, formularea completă fiind: *I will not fail your feast*. „Nu voi lipsi de la ospățul vostru”. În cazul de față, conținutul semantic elidat este anticipat de structura verbală precedentă. Traducătorii francezi rezolvă problema prin folosirea verbului *manquer* pentru *fail*: „Ne manquez pas à notre fête/festin (EM). Monseigneur, je n’y manquera pas./ Je n’y manquera pas, mon seigneur (FG)” (FVH, 43; FG, 406; EM, 443), pe care îl reiau, la timpul viitor, în răspunsul lui Banquo și prin substituția lui *à notre fête/festin* cu pronumele adverbial *y*.

Deși, în cuvintele lui Iorgu Iordan, „vorbirea ‘scurtă’ este, în anumite condiții, mai expresivă, mai viguroasă” [Iordan, 1947:433], o structură eliptică în textul lui Dragomirescu „mai mort,/de-abia avu răsuflăt să ne-o spună” (p. 21) este departe de a obține efecte estetice semnificative, chiar dacă este un act de voință, motivat de rațiuni metrice, și nu o simplă neglijență. Structura comparativă, intolerabilă în limba română, este obținută, credem, prin omiterea unor elemente din locuțiunea adjectivală *mai mult mort decât viu* un echivalent foarte potrivit, de altfel, pentru redarea sensului dintextul sursă *almost dead for breath* „aproape fără suflare”.

E. Nivelul lexical:

La nivel lexical traducerea lui Dragomirescu ne oferă, ca și celelalte două traduceri precedente din secolul al XX-lea², o paletă largă de termeni învechiți, populari și regionali, cei mai mulți de origine slavă și turcă, dar și câteva neologisme de sorginte franceză. Ordonăm termenii identificați după criteriul etimologic:

a. Termeni de origine slavă:

braniște (p. 5) (<bg. branište) (reg. și inv.) „moșie domnească folosită ca pășune sau ca fânează”, **scăet** (p. 5) (<scai<sb čkalj;cf. lat*squaleus+-et) substantiv colectiv de genul lui *brădet*, *făget*, **hid** (p. 11) „foarte urât, slut”(cf. ucr. hyd), **prididi** (p. 14) (În DEX pop. și fam) „a duce cu bine la capăt”(<sl. prědati), **osanale** (p. 14)(<sl. osanna), **opaiță** (p. 115) „ lampă mică, primitivă” în text folosit cu sensul „lumânare”(sl. opajecj), **cuptoroșit** (p. 6) (reg.) de la *coptoroși* „a săpa, a roade”, (contaminare între coptori și găunoși) „Cuptoroșit de mii de stricăciuni ce’n el roesc” pentru “the multiplying villainies of

¹ Pentru o discuție terminologică privitoare la *o neutral*, vezi Elena Tamba Dănilă.

² Traducerea lui C.A. Ștefănescu din 1912 și cea a lui A. Stern, din 1922.

Nature do swarm upon him” (I.2.26) (<copcă<bg. kopka), **boliște** (p. 114) reg. „epidemie, molimă” (<sl. boli), **neică** (p. 40) (pop.) „nene”, folosit de Dragomirescu în replica lui Macduff către portar pentru *friend* (<bg. Nenja, sb. nena);

b. **Termeni de origine turcă³:**

hal (p. 6) (<turc. hal) „stare rea”, **șaică** (p. 10) (înv. și pop.) „ambarcațiune cu vâsle sau cu vele, cu fundul plat, folosită la transportul mărfurilor; (reg.) „luntre cu o singură vâslă folosită la pescuit” (turc. şayka, bg. Šaika, sb.šajka), **olăcar** (p. 14), (înv. și reg.) „curier” (<turc. ulak+-ar), **vechil** (p. 25) „logofăt, vâtaf” (< turc. vekil). Dragomirescu îl folosește pentru *servant*, **ciubuc** (p. 24) „ornament dreptunghiular sau curbat în relief pe perete, pe tavan, etc.” (<turc. çubuc), **boia** (p. 45) (reg.) „vopsea” (<turc. boya), **șart** (p. 49) „rânduială, uzanță, tradiție, datină” (<turc. şart), **palanca** (p. 79) „ (pop) doborât la pământ” (<turc. și pol palanka, magh. palánk);

c. **Termeni de origine latino- romanică:**

năcreasă (p.9) „nevasta unui năier” (cum apare la Stern) (<naie+-ar+-easă), **senior** (11), **daurit** (p. 27) (înv.) „aurit” și **să dauresc** folosit prin extensie, cu sensul „a mânji”, **junghiu** (p. 33) folosit ca sinonim al lui **pumnal** (p. 37), **asuda** (p. 39), **ișar** (p. 40) „pantaloni țărănești lungi și strâmți” (de la *ișă*<lat. licia), **alcov** (p. 34) , **am mas** (p. 42) de la *a mânea* (înv. și pop.) „a rămâne, a dormi undeva peste noapte”, **vântoai** (p. 42) (reg.) „vântoasă”, **periciune** (p. 45) „moarte”, **prepus** (pop.) „bănuială, suspiciune”, **ilot** (p. 62) „ (în vechea Spartă) sclav al statului” pentru *slave* (fr. ilote), **echioc** (p. 116) „echivoc”, **a se sinucide** (p. 124), **justiția** (p. 26), **paricid** (p. 52), **prudență** (p. 79), **principe** (p. 97), **ud** (p. 41) pentru „urina”, **hirurg** (p. 8), **hirurgie** (p. 97);

d. **Termeni de alte origini:**

ștafetă (p. 25) (în DEX înv.) „curier special care ducea scrisori sau mesaje urgente (< germ. Stafette, it. Staffetta, fr. estefette) , **moștean** (p. 95) (înv. și reg.) „moștenitor”(cf. moșnean, moșteni și alb. moșatar), **dudău** (p. 109) „bălării” (<magh dudva), **hăbuci** (p. 111) „a strica, a rupe, a distruge”(et. nec).

În ciuda unui număr mare de termeni regionali, traducerea este fluentă, fără complicări inutile ale sensului și destul de apropiată de textul sursă, cum se poate vedea în fragmentul de mai jos (replica lui Macbeth către vrăjitoare, în peștera Acheronului):

³ Am inclus în această listă și cuvintele cu etimologii multiple, pentru care, însă, originea din limba turcă era trecută pe primul loc în dicționar.

<p>I conjure you, by that which you profess, (Howecer you come to know it) answer me: Though you untie the winds, and let them fight Against the churches: though the yesty waves Confound and swallow navigation up: Though bladed corn be lodg'ed, and trees [blown down, Though castles topple on their warders' heads: Though palaces and pyramids do slope Their heads to their foundatiuons: though the [treasure Of Nature's germen, tumble all together, Even till destruction sicken: answer me To what I ask you.(IV.1.76)</p>	<p>Pe însăși dar puterea ce vă ține (Și-n or'ce chip voi ați putea s'o știți) Răspundeți-mi, vă rog. De-ați dezlega Furtuni, ca să se bată cu biserici; De-ați înneca corăbiile'n mare, De-ați dărîma palancă grîne'n spic; De-ați smulge codri și de-ați prăbuși Castelele pe capul păzitorilor; De-ați răsturna palate, piramide Cu virfurile lor în temelii; Și de-ați sdrobi puterile naturii Pîn ce stricarea s'ar opri de scîrbă [numai, - Răspunde-ți-mi la tot ce vă întreb .(p. 79)</p>
---	---

Dragomirescu traduce în versuri albe, încercând să păstreze pentametru iambic din textul lui Shakespeare. Uneori versurile au cinci picioare metrice și o a unsprezecea silabă, atonă. În acest sens anglistul Petre Grimm afirma, vorbind despre traducerea lui Rosetti din Byron: „cuvintele românești sînt mai lungi (de multe ori chiar mult mai lungi) decât cele englezești, așa încât pentru astfel de traduceri⁴ nu este decât alternativa de a lungi versul sau de a înmulți numărul versurilor” [Grimm, 1924:284-377, 304].

Discuția pe care universitarul ieșean I. Botez [Marțole, 2015:38-46]⁵ o are pe baza cuvântului *polignit* în traducerea lui A. Stern s-ar putea relua aici în jurul expresiei sinonime *a dărîma palancă*. Cuvinte ca *șaică*, *cuptoroșit*, *opaiță*, *năreasă*, *vântoiaie*, *periciune* cu siguranță nu contribuie la recrearea aceluiași „rezonanțe armonice ale originalului care ne trezesc[...] infinitul timpului și spațiului” [Dragomirescu, 1926:237], după cum traducătorul însuși se exprima. Considerăm că folosirea atâtor cuvinte și forme regionale este paradoxală la un om de cultură care a părăsit revista „Convorbiri literare”, printre altele, și din cauza infuziei de idei sămănătoriste. Pe de altă parte însă, notăm folosirea pentru prima dată, în istoria traducerilor românești ale acestei drame, a unor cuvinte cum ar fi *comun* în *dușmanul comun al omului* (p. 53), tradus de ceilalți prin *obștesc* sau *s'a sinucis* (p.124), redat până la Dragomirescu prin: „s'a derîpănat cu însuși mîna sa” (ȘB, 138), „ce însuși, cum aud, s'a rēdicat viața” (PPC, P. 108), „cu mîna'i însăș vieța s'a curmat” (AS, 122), „și-a ridicat vieța” (CS, 78).

Deși vorbește de *capodopere de transpunere* criticul este de părere că traducerea este, din capul locului, o producție inferioară: „forma originală, cuvintele, armonia, simetria, rezonanța lor în păturile inconștiente ale sufletului nostru au întrînsele ceva, care pun⁶ în relief acea imponderabilă armonie fermecătoare a elementului mistic, pe care zadarnic am căuta-o în traducere” [Dragomirescu, 1926:288]. Conform acestei teorii, orice traducător este condamnat, chiar *ante factum*, la eșec. Fără a fi o „lucrare a geniului” traducerea lui Dragomirescu, departe de a fi un eșec, este cea mai bună variantă a piesei, în limba română, de la începutul secolului al XX-lea.

⁴ Este vorba de traducerile în versuri albe în pentamtru iambic.

⁵ Am discutat pe larg receptarea traducerii lui A. Stern în articolul *Ethnic Bias in the Reception of Adolph Stern's Translations of Hamlet and Macbeth*, publicat în revista „Messages, Sages and Ages” Volumul 2, Nr.1, 2015, 38-46.

⁶ Dezacord în original.

BIBLIOGRAFIE

- Avram, Mioara, 1986. *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei, București.
- Costinescu, Mariana, 1979. *Normele limbii literare în gramaticile românești*, Editura didactică și pedagogică, București.
- Dragomirescu, Mihail, 1926. *Știința Literaturii* Volumul I, Editura Institutului de Literatură, București.
- Gheție, Ion, 1978. *Istoria limbii române literare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Grimm, Petre, 1924. „Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză” în *Dacoromania*, anul III, 1923, publicat la Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, pp. 284-377.
- Iordan, Iorgu, 1947. *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Editura Socec & Co., București.
- Lovinescu, Eugen, 1926. *Istoria literaturii române contemporane, vol II, Evoluția criticii literare*, Editura Ancora, București.
- Mănuță, Dan, 1967. *Sistemul estetic al lui Mihail Dragomirescu (Perioada 1893-1915)*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, Tom XVIII, pp. 105-130.
- Mănuță, Dan, 2008. *Modelul junimist*, în „România Literară”, nr. 48.
- Marțole Daniela, 2015. *Ethnic Bias in the Reception of Adolph Stern's Translations of Hamlet and Macbeth*, în „Messages, Sages and Ages” Volumul 2, Nr.1, 38-46.
- Shakespeare, William, 1925. *Macbeth: tragedie în cinci acte*, București, Editura Casei Școalelor.
- Shakespeare, William, 1994. *Macbeth*, PenguinBooks, London.
- Tamba Dănilă, Elena, 2002-2003. *Pronominalele o neutral și o etic în limba română*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, Tom XLII-XLIII, pp. 65-74.